

Тощо

Іван Федорович Драч

Поет, кіносценарист, драматург, перекладач, мислитель, громадський діяч, політик, лауреат Шевченківської премії і Державної премії СРСР, Іван Драч (нар. 1936 р.) свого часу стрімко увірвався в літературу «шістдесятників» і своєю оригінальною поезією наробив чимало галасу. В кінематографі саме за сценаріями Драча було створено низку справді культових фільмів ? «Пропала грамота», «Криниця для спраглих», «Камінний хрест». Його поезію добре знають і люблять не тільки в Україні, а й далеко за її межами. У видавництві «Фоліо» вийшли друком збірка поетичних перекладів і статей митця «Наближення» (2008) та збірка поезій «Сивим конем» (2011). До видання включено вірші, написані у 60?80-ті роки минулого століття, а також поезії останнього часу, в яких чудово розкривається непересічний талант поета.

Іван Драч

Тощо

Крила

(Новорічна балада)

Через ліс-переліс,
через море навкіс
Новий рік для людей подарунки ніс:
Кому – шапку смушеву
кому – люльку дешеvu
Кому – модерні кастети,
кому – фотонні ракети,
Кому – солі до бараболі,
кому – три снопи вітру в полі,
Кому – пушок на рило,
а дядькові Кирилові – крила.

Був день як день, і раптом – непорядок,
Куфайку з-під лопаток – як ножем прошило.
Пробивши вату, заряділи радо,
На сонці закипіли сині крила.
Голодні небом, випростались туго,
Ковтали з неба сине мерехтіння,
А в дядька в серці – туга,
А в дядька в серці – тіні.
(Кому – долю багряню,
кому – сонце з туману,
Кому – перса дівочі,
кому – смерть серед ночі,
Щоб тебе доля побила,
а Кирилові, прости Господи, – крила.)

Жінка голосила: «Люди як люди.
Їм доля маслом губи змастила.
Кому – валянки,
кому – мед од простуди,
Кому – жом у господу,
а цьому гаспиду,
прости Господи, – крила?!»

Так Кирило до тями брів,
І, щоб мати якусь свободу,
Сокиру брусом задобрив,
І крила обтяв об колоду.
Та коли захлинались сичі,
Насміхалися зорі з Кирила
І, пробивши сорочку вночі,
Знов кипіли пружинисті крила.
Та Кирило з сокирою жив,
На крилах навіть розжився —
Крилами хату вшив,
Крилами обгородився.
А ті крила розкрали поети,
Щоб їх муза була не безкрила,
На ті крила молились естети,
І снилося небо порубаним крилам.
(Кому – нові ворота,
кому – ширшого рота,
Кому – сонце в кишеню,

кому – дулю дешеvu,
Щоб тебе доля побила,
а Кирилові – не пощастить же
отак чоловікові! – крила.)

Перо

Перо, мій скальпелю вогнений,
Ти мій жорстокий лиходій,
Мій дикий поклик цілоденний,
Первоцвіт мій, перволюб мій!

Нам розтинати дні ці карі
До серцевини, до зорі,
Куди не дійдуть яничари
В облудній словоблудній грі.

Дні полохливі, і неvtішні,
І лаконічні, точні дні,
І дні, мов глечики з Опішні,
Протяті шпагами вогнів,

І дні, яким нема відради,
І виноградні теплі дні,
Де тихо сплять старі досади,
Зіщулившись на самім дні.

Дні променисто легковажні,
Горбаті дні, мозільні дні,
І дні чеснот, і дні продажні,
Яким солона кров зрідні.

Перо – це наша чорна доля,
Все обійти і все знайти,
Аж поки в головах тополя
Не прошумить за два хрести.

Балада золотої Цибулі

Звичайна цибулина —

Зоря нужденних.

Пабло Неруда

Вона – золотошока богиня продажних ринків —
Маятником погойдується в гроні вінка,
Обнявши за шию горбату тітку Горпину.
Вона – заплетена німфа в зів'ялі коси подруг,
Обмацана мільйонами ласих очей,
Прагне збутися своєї золотої цноти!
Вона – малесенька баня підземних церковок —
Дрижить за свою золоту віруючу душу
Перед язичницькою захланністю тупого ножа!
Почервоній – простягаючи за її золото
сміття своїх мідяків!
Вона вже чує, як мліють її золоті груди
В передчутті газових обіймів джигуна Вогню.
Вона – королева краси сільських світанкових
базарів —
Принишло сидить на гауптвахті солдатської кишені,
Невинна золота фея жорстокого Апетиту.
Вона – рідна сестра черствого житнього Хліба
І близнючка-сестриця біложупанного Часнику,
Вона – золота граната у пащу студентського голоду,
Затята суперниця розвареної рохлі Картоплі,
Вірна подруга кухонної скромниці Солі,
Мала Жанна д'Арк на всіх англосаксів-мікробів,
Вона – ніжна Лаура якогось
кипатого Петра Петрарки
З київського технічного училища на Подолі,
Захована у теплиці його саморобної валізки,
Чи вона – забута, занедбана Цибулина Попелюшка,
Що безіменно зітліє у шлунку якогось бонзи,
Вона, золота-золотісінька, не знає,
як їй судилось вмерти,
Чи судилось лягти їй святими білими німбами
На нерозгадану тайну пшеничної скибки,

Чи вона має крутити хула-хуп перед кривавим
Шашликом
На срібному тлі грузинського князя Шампура...
Починається золота агонія
передсмертного стриптиза:
Вона скидає свою золотаву шубку,
Вона скидає свій золотавий лискучий светр,
Вона скидає свою золотисту ніжну сукенку,
Вона скидає свою золотісіньку льолю-лушпинку
І, оголена, біла, плаче од згвалтованої цноти,
Вона – золота Цибулінка з маминого городу,
Вона – золота Весталка з храму Таємниці Буття,
Зібгана в золотий кулачок переляку...

Косар і вдова

Косар іде – свічки косить.
Каже: «Досить уже, досить!»
І косить свічки.

А йде вдова, чорним-чорна,
Свічки сіє, страх моторна,
Не роки – віки.

Косар свічки кладе в копи.
Обкосив вже пів-Європи.
Притомився. Став.

А свічки густі, як вруна,
А вдова безтямно юна,
Аж горить рукав...

Трое яблук циганок

Коли юна вдова,

Як громом побита яблуня,
Наша вчителька перша
Фросина Федотівна Комашко
Ридала біля трьох своїх хлопців —
Шури, Володі і Толі,
Коли найгарніша учителька,
В яку ми були закохані
Первісною чистотою дитинства,
Коли вона всім сказала:
— Людоньки, Перемога! —
Коли вона першачків розіслала
Білими метеликами по селу,
Ми розбіглися по селу,
Як білі метелики,
У найчистіших своїх сорочках,
У яких нас війна помилувала.
Кожен з нас мав прийти до вдови
І сказати про Перемогу.
Так було вдів багато,
Що школярів не вистачило.
Мене аж в Підліс послали,
До старої баби Параски.
Я полем чимчикував
І боявся іти, аж ламався.
— Що їй сказати і як? —
Три похоронки на трьох синів
Дістала баба Параска
І кожного разу ридала,
Ледве небо на неї не впало
І не вбило її хмаровищем.
Ми, бувало, в садок, її лазили
І патрали груші і яблука
І боялись її синів-вушкодерників,
Що ловили нас, і хмолостали,
І за вуха підсмикували,
Щоб росли ми нівроку...
Тепер нікому, нікому, нікому!
Як одчинив я ту хвіртку,
Як через сад я знайомий пройшов!
Баба сиділа, картоплю перебирала.
Подивилась на мене, малого горобчика
В білій сорочці і з переляком в очах.
— Чого б то тебе принесло, дитино?

— Того, бабо, що вже Перемога
І до сільради кличуть на мітинг...—
Як сиділа баба, отак і сиділа.
Потім встала, пішла до льоху,
З фартуха обтрусивши росточки.
І не плакала, і не ридала,
Чого я боявся найбільше,
Тільки йшла, переламана втричі,
І переламаною повернулась —
Трое червоних яблук винесла
З того тьмотьменного льоху
І без слів мені в руки тицьнула
Трое червоних циганок,
Що палали під цвітом яблунь.
— Не піду я, дитино, нікуди,
А від хлопців, синок, це тобі...—
І в чоло мене поцілувала
Таж сухими, як горе, губами
Й до картоплі під цвітом всілася...
Йшов я полем, і двоє яблук
Пропікало мені кишені,
Трете яблуко ніс я в руках —
Обпікало мені воно руки.
Наче перше яблуко був Сергій-танкіст,
Що мене на коня підсаджував,
Наче друге яблуко був Василь-матрос,
Що давав поносить безкозирку,
А вже третє яблуко
був найменший, Влас,
З яким бігав я по городах
І який аж до Праги добіг,
Та не зміг повернутись додому...
Так пекли мене трое яблук,
Що я мчав як стріла до школи,
До Фросини Федотівни швидше.
— Ось вам баба передала
Трое яблук для ваших трьох:
Це Володі, це Шурі, це Толі...—
Так звільнився, аж я зітхнув,
Не пекли вже кишені і руки.
Пломенисті циганки жаріли,
Осявали весь клас, і всю школу,
І веселу в сльозах Фросину Федотівну

Із трьома її сиротами
Під багряним крилом Перемоги.

Барвінок

Я пам'ятаю їх, барвінків, навесні.
Цвіли вони, синющі, навісні,
Такі блакитні, буйні, небоокі,
Такі безжальні і такі жорстокі.

Цвіли вони на всіх моїх могилах,
На всіх зелених, з вітром в чубі, схилах,
Де все мое родинне вічне древо
Гуло в землі крилате, коренево.

Були гробки чи проводи щорічні,
І скатерки, немов сніги у січні,
Так спрагло в небо бились голубами
Торкнути хмару, вишиту губами.

І люди йшли до тих, що вже лежали,
Що сто віків до нас косили й жали,
І крашанки гарячі та пекучі
Стріляли в небо, наче грім із тучі.

І грались діти. Всюди грались діти.
Гасали між гробками – де ж їх діти!
І мій Максим перевертався з ними,
З бешкетниками тими замашними.

Він з літачком з пропелером кленовим
Над дідовим хрестом зіперся новим
І приладнав пропелер до хреста,
В щілину вбивши фюзеляж з хвоста.

А потім знов, із сонцем вперемінку,
Перевертався в буйному барвінку,
Густому, синьоокому такому,
Немов же той на небі збив оскому.

Гудів пропелер. Ніс хреста із дідом
І скатертину з паскою й обідом,
Гудів кленовий, травнем захинався,
Впивався вітром, сонцем обтирався.

Я дивувався – як він, дерев'яний,
Пропелер гордий, в силі полум'яний,
Тріщить, шаліє, не спиняє лету
Й несе, малий, весь цвинтар, як планету.

А діти все гасали по барвінку,
Казились, толочили без спочинку.
А що барвінок? Чи він мав казати,
Що й він колись по них гайне гасати?!

Балада про пера

Перо сови мені на стіл упало,
І стрепенулось дико і зухвало,
І прошептало виклично: «Лови!
Бери й пиши – пиши пером сови!»

Я – жайвір по натурі. Не для мене
Перо совине, хитромудро вчене.
Ще цілий вік писать мені готове
Перо ясне, ранкове, жайворове.

Перо орла мені кинджалом впало,
Так стрепенулось синьо – чорно стало,
Так сила в ньому клекотала зла:
«Бери й пиши – шалій пером орла!»

Я – жайвір по натурі. Син калини.
Не втримаю в руці перо орлине,
Хоч так мені, буває, закортить
В орлині крила одягнути мить.

Аж тут перо упало солов'їне,

В нім – місяць в сонці,
все воно – промінне,
Всю душу воно вилюбить до дна —
Перо – екстаз, перо – самотина.

І здався я. Совине взяв. Орлине.
І жайворове взяв. І солов'їне.
І кожне з них вмочаю у Дніпро.
Яке ж це зараз у руці перо?

Чому ж тулю до серця всі ці пера?
Чому душа захланна, ненажера,
Хай в іншій – щедра,
тут же – хай напасть,
І жодне на виміну не віддасть?!

Чому їх сила завжди на заваді —
Й вони в душі взаємно перекляті,
Й коли гримить світів лихий огор,
Найбільш пишу нічим своїм пером?!

Залізо

Як шалено росте залізо,
Лізе в танки, в ракети, в броню,
Лізе в тіло і в душу лізе.
Чим цей ріст його зупиню?!

Лізе в доповіді і в спічі
З нутровини, з ядра землі.
Став залізним я втричі аж вдвічі,
Ми, з заліза, залізні і злі.

Бо залізо залізло повсюди,
Людство глухне од скреготу зла.
На мої на залізні груди
Аж заточується бджола.

Я залізно зимую у літі,

Залізняк я села і зела.
Од заліза на лютій орбіті
Аж заточується Земля...

Теплі джинси

У випускню і п'яну ніч
Йшли ніж на ніж і січ на січ
Як безголові
Ще тепла билась голова
Кущі питали Голо вам
У безголов'ї
Ще джинси теплими були
Коли їх з вбитого стягли
І одягли на себе
А Лаври бані золоті
А щит і меч у наготі
Дивились
Світився вбитий до небес
І наступив на Лавру пес
Завив на меч
Вони вже теплими були
Коли їх теплих загребли
В міліцію
Як ви могли як ви могли
Ще джинси теплими були
А ви на себе
За джинси вбити і в кущі
А потім пити на дощі
На теплім
А світ холодний як вино
А джинси змерзли б все одно
І задубіли б
Віки вбивали за любов
За золоту шалену кров
Тепер за джинси
Кого в тюрму Кого в труну
У що ж одягнемо вину
У теплі джинси

Кого в труну Кого в журбу
А в що ж одягнемо добу
У теплі джинси.

Балада про вузлики

Була колись у мене баба Корупчиха,
Мені і досі її руки світять.
Була баба Корупчиха темна, неграмотна,
Мені і досі її руки світять.
Пекла баба Корупчиха пироги з калиною,
Мені і досі світ без неї темний.
Хто був голодний – приходив до Корупчихи,
Вона кожного вузликом наділяла.
Хто був холодний – грівся у Корупчихи
І виносив од неї вузлик у пазусі.
Хто був безсовісний, той лишався безсовісним,
А вона кожного вузликом наділяла.
Як насняться мені сни чорнющі —
Прийде Корупчиха, розв'яже вузлик,
Як насняться мені сни солодкі з калиною,
Прийде Корупчиха, зав'яже їх у вузлик.
Дуже журиться баба Корупчиха в могилі,
Руки їй склали, не може зав'язати вузлика.
Я не вірю у скатерки-самобранки,
Вірю у вузлики баби Корупчихи.
Сам їх бачив, сам їх розв'язував
І зав'язав їх навіки у пам'яті.
А Корупчиха білою хустиною запиналася,
Вузлика під шию ніколи не зав'язувала.
А ховали її у позиченій хустці,
Бо свої вона у вузлики пов'язала...

Балада про ступу

Гула, гуркотіла, двигтіла епоха,
Жила в епосі тітка Мартоха...
Епоха петлі зривала з дверей,
Жив в епосі дядько Варфоломей...
Які ж хуртовини, хурделі, хуртечі
Впали на їхні розгупані плечі!
Вже десь аж на дні і не дивляться в очі
Мартошині трудовні, Варфоломееві ночі.
Та внуків зростили. Вже правнуків ждуть.
Вже сонце холодне. Вже сиве, як ртуть.
Синиця на груди шибку взяла,
Допався і я до свого села,
Усе розтрусив на великій дорозі,
Стою на святому на сивім порозі,
Хвилини завмерли. Стоять. Не течуть.
Старенькі сидять і кутю товчуть.
В куті на ряднині, де сохнуть поліна,
Старі возсідають в чотири коліна.
Дивлюсь – то не ступа, а гільза німецька,
А в гільзі – пшениченька наша незлецька,
А роки-мороки даються взнаки,
І пріють старі у чотири руки!
А роки-мороки у прірву летять,
А в міді горять щирозлота кутя,
А роки порвали вже тисячу шлей,
І гупає в гільзу дядько Варфоломей,
І гупає в гільзу тітка Мартоха,
І дзвонить та гільза, як ціла епоха.
Гула. Гуркотіла. Пропала як мить.
Стовклася у ступі. Лиш пам'ять дзвенить.

Балада про кобзаря Хведора Холодного

Ладів аж цілих штири він вживав:
Бандурний, скрипошний, жалобний, косий.
Та й козачка на кобзі награвав
Ногами босими. Бувало, сяде босий
Та й пальці струнами —
бринь-бринь – перебира.

Не без нечистого були його прояви.
Його обліпить роем дітвора,
А він над нею кобзою державить.
А так співають, бувало, не хотів,
Хіба проп'є до драної свитини
Все рам'я і в корчемному гурті
Голосить, братця, голосом дитини.
А що вже грав, то, знаєте, втинав
Отак, що й не пособить сила Божа, —
Про трьох братів, про Хмеля й Богуна,
Про людославне наше Запорожжя.
Було, як сяде, то й струна кипить,
Та як зашкряба, ридма як затужить,
То плачуть всі, а він і плаче, й кпить,
Бо з нього був гординя пишний дуже.
А мідяки в коновочку його,
Як той горох:
тр... тр... та в бідолахи
Був норов, вам скажу, як той вогонь,
Хоч був бідаха: кісточки та лахи...
Кого вже не возлюбить, то ні-ні,
Його й пани вдягали-пригощали,
Він все проп'є і знову в бур'яні
Сидить, як цвяшок, і життя печалить.
Гордяка був. Чи Бог, чи сатана
Побив його на тижні Великоднім.
А душу співом випивав до дна,
Пекельний був, тож нарекли Холодним...

Оскарження Івана Гонти

...Вони ж його насамперед барзо привітали,

Через сім днів з його кожу по пояс здирали,

І голову облупили, сіллю насолили,

Потім йому, як чесному, назад положили...

Історична пісня

Многосте світу, тяжка і буденна,
Односте світу, метка й навіжена,
Дикосте світу, вертка й монотонна,
Лагодо світу з Божого лона!

Кинув на тебе я клич Святославів,
Вийшов на ви, заки день не поржавів,
Вийшов на ви, заки супрязь з добою
Десь в бойовищі двобою з собою.

Ненасить долі впокорилаь мулом,
Та проростає майбутнє в минулім,
Вишаблює з піхов коріння цупкіші —
З лона непам'яті в пахолодь тиші.

Дню мій стоболісний дню черногрекий,
Навзір — правдивий, від правди — далекий,
Буйний, громохливий, підступний, солодкий,
Предовгий — для марень, для дій — закороткий.

Нам би зажити слави з тобою,
Тільки з тобою в тяжкому двобою,
Нам би з тобою козирувати
Над людські грати і царські гармати.
Та тільки бджілка сіла на шаблю,
Й занести шаблю вже не потраплю...

Балада про Кармалюка

Прив'язали, примоцювали,
гей, мотуззям
Устима, лицаря, гей, Кармалюка
До кобили дубової, до позорища
Три езекутори та й четвертий кат.

Як один езекутор шкірив зуби іржаві,
Як другий езекутор

дрижав у пропасниці,
Як третій – штабс-лікар в пенсне —
похукував,
А кат походжав та бабам підморгував:

«Молодиці та дівоньки,
фартухи підставляйте,
Фартухи підстеляйте
під сльози лайдацькі,
Пригорщі підставляйте та ще й відерця —
Зараз дощ я висічу
із очей та й розбійницьких».

І зойкнув народ,
і сахнулись солдатики,
Як свиснув батіг блискавицею з громом,
І тільки душилась косою чорною
Якась кароока, мабуть, полюбовниця.

І тільки втомився хреститися батюшка
За сотим ударом, сто першим посвистом,
І тільки рука у ката зомліла,
І тільки сонце осліпло від поту,

І тільки в маленького хлопчика русого,
Гей, замурзаного,
гей, засмальцьованого,
Маленька сльоза собі по щоці,
А він її стер кулачком та й порепаним.

Встав Кармалюк. Намочив сорочку.
Сплюнув. На вітрі повів плечима,
Гей, на вітрі, на долішньому,
на подільському,
Гей, на вітрі,
на кривавому та й вітрищі.

Та й натяг Устим на плечі посічені
Тюремну сорочку, в діжі намоклу,
І величезна макова квітка кривава
Зайнялась на плечах, гей, спалахнула.

Та маленьке дитя, найменше, як маківка:

«Мамо, я хочу такої льолі, – сказало. —
Я хочу льолі червоної, мамо,
та й льолі,
Такої льолі, як в того дяді, ой, льолі!»

І простягло рученята замурзані
До побитого сонця, до сонечка,
І рота солдатиків, гей, муштрованих,
Дивилася на Сибір, на схід сонечка.

І стер Кармалюк свою першу сльозу,
Першу сльозу на сто першій ударі.
І тільки замурзаний хлопчик кричав:
«Мамо, я хочу льолі червону,
ой мамо, хочу!»

Реквієм Павлові Тичині

Закочувалось за вечірній пруг
Тичинине золотооке сонце...
Він ще не знав про це,
а вже Вона ходила
Навшипінках по його кімнаті-хаті,
І до книжок принохувалась ласо,
І вже косу поставила на покуті,
Ледь брязнувши, ледь хряпнувши кіссям...
Він ще не знав про це,
а вже Вона читала
На душу ніжнотонну, сонцетканну
І мітила йому кіссям в міжбрів'я,
Аж тамувала віддих, щоб не схибити...
Закочувалось за вечірній пруг
Тичинине золотооке сонце,
Він ще не знав про це,
і він співав, як дихав,
І пісня була з джерела гіркого,
І пахла бджолами із довбаного вулія,
Древлянською пергою, ярим воском
Та сизим прахом звергнутих століть —

Не атомними сурмами безодні.
Поет співав глибинно, старовинно
Бояновими сивими вустами:
«Були люде невірнії,
Вони в Бога не вірили,
А вірили у цмочище,
У лютеє у зміїще».
І думалось мені, коли він ще не знав,
А може, знав, та про знання не відав
Й собі самому, то мені гадалось:
Чому такий він ніжно-безборонний?
Чому завжди, на вулиці зустрівши,
Так хочеться його під руку взяти
І провести, щоб навіть лист каштана
Не впав на його тишу золоту

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию
(<http://www.litres.ru/ivan-drach/toscho/?lfrom=362673004>) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.